

INSTAPTOETSEN LERARENOPLEIDING

De laatste jaren worden steeds meer instrumenten ingezet om de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs in goede banen te leiden. Men spreekt van exploratie-instrumenten, instaptoetsen, ijkingsstoetsen, toelatingsproeven of -examens ... Die instrumenten hebben als doel een juiste studiekeuze te bevorderen en het studiesucces in het hoger onderwijs te verhogen. Tussen de verschillende instrumenten zijn er echter belangrijke verschillen. We gaan in dit artikel eerst in op de verschillen in doelstellingen, inhoud en criteria. Vervolgens spitsen we ons toe op de instaptoetsen voor de lerarenopleiding. We sluiten het artikel af met een aantal bedenkingen over het gebruik ervan.

Vlotte overgang van secundair naar hoger onderwijs

Een vlotte overgang van het secundair naar het hoger onderwijs is zowel voor de individuele student als voor het onderwijssysteem in zijn geheel van belang. Een foute studiekeuze is niet alleen emotioneel en financieel een tegenslag voor de student, het betekent ook een aanzienlijke kostprijs voor het onderwijssysteem. Er zijn goede argumenten om middelen te zoeken die dat kunnen voorkomen. Daarom zetten de overheid, secundaire scholen, hogescholen en universiteiten in op instrumenten die erbij helpen de juiste studiekeuze te maken en het studiesucces te verhogen.

In het secundair onderwijs (so) werken schoolteams aan een vernieuwing van de onderwijsloopbaanbegeleiding naar aanleiding van de modernisering so, het decreet leerlingenbegeleiding, het referentiekader voor onderwijskwaliteit en het exploratie-instrument Columbus. De keuze van leerlingen voor een studierichting in het hoger onderwijs (ho) houdt een complex samenspel in van kennis, motivatie, studiehouding en persoonlijkheidskenmerken. De focus ligt in de derde graad op de optimalisatie van de verschillende aspecten van het studiekeuzebegeleidingstraject.

Daarnaast zijn ook de mate waarin de eindtermen so en de startcompetenties van de gekozen studierichting op elkaar aansluiten en het beheersingsniveau ervan belangrijke factoren voor een vlotte overgang. Het ho ontwikkelde daarom een aantal instrumenten, zoals ijkingsstoetsen en de instaptoetsen lerarenopleiding, om de student meer inzicht te geven in zijn profiel in vergelijking met de vereisten van de opleiding die wordt beoogd.

Tot slot besteedt men in het ho ook na de inschrijving aandacht aan de vlotte overgang door de studenten verder te begeleiden. Bij remediëringstrajecten en studietrajectbegeleiding is er aandacht voor een vlotte heroriëntering, zodat de slaagkansen in een eerste jaar ho niet gehypothekeerd worden .

Toelatingsexamen – instaptoets – ijkingsstoets: what's in a name?

Er zijn nogal wat termen om de instrumenten te benoemen die gebruikt worden om de overgang van secundair naar hoger onderwijs te reguleren: toelatings- of ingangsexamen, instaptoets, ijkingsstoets, oriëntatieproef, exploratie-instrument ... Die instrumenten verschillen echter op essentiële aspecten.

Selecteren of oriënteren

Er zijn ten eerste verschillen qua doelstelling. Die zijn op te splitsen in twee grote categorieën: ofwel is het de bedoeling te selecteren wie toelating krijgt tot een opleiding, ofwel is het de bedoeling te oriënteren of adviseren. In het eerste geval is het resultaat voor de proef bindend: enkel bij een goed resultaat krijg je toegang tot de opleiding. Het toelatingsexamen arts/tandarts is daar het belangrijkste (en enige) voorbeeld van. Proeven die bindend zijn, zijn vanzelfsprekend ook verplicht: je moet ze afleggen. Het zijn met andere woorden verplichte en bindende proeven.

Proeven kunnen er ook op gericht zijn om de student te informeren, te oriënteren of te adviseren. Het instrument geeft dan enkel feedback of je als student voldoende of de juiste competenties hebt om in een bepaalde opleiding te starten. Het verschil met de eerstgenoemde proeven ligt erin dat het resultaat niet bindend is. Het is niet omdat je een minder goede score voor die proef behaalt dat je niet mag starten met de opleiding.

Niet-bindende toetsen kunnen verplicht of vrijwillig zijn. De verplichting zit erin dat je de toets wel moet afleggen, voor je je mag inschrijven. Het resultaat van de toets bepaalt de toegang niet, maar wel het feit of je de toets aflegt. Je ontvangt dan een attest van deelname en dat volstaat om je te mogen inschrijven. Voorbeelden van verplichte, niet-bindende toetsen zijn de instaptoetsen lerarenopleiding, de ijkingsstoetsen voor burgerlijk ingenieur, burgerlijk ingenieur-architect en diergeneeskunde en – in de toekomst – het exploratie-instrument Columbus. ►

Er zijn, tot slot, ook toetsen die niet-verplicht en niet-bindend zijn, zoals de ijkingstoetsen voor een groot aantal academische bacheloropleidingen met een grote wiskundige en wetenschappelijke component. Deelname aan die ijkingstoetsen is niet verplicht en ook het behaalde resultaat is niet bepalend om te mogen starten, maar het biedt de student wel informatie om in te schatten of hij voldoende startcompetenties heeft.

Het exploratie-instrument Columbus geeft informatie over wie je bent, wat je kunt en wat je wilt.

Algemene of specifieke competenties?

Ten tweede verschillen instrumenten in de inhoud die ze toetsen. Globaal kun je daarin een onderscheid maken tussen algemene competenties en vaardigheden (intellectuele capaciteiten, motivatie, attitudes, studievoordigheden) enerzijds en specifieke competenties die nodig zijn voor een bepaalde opleiding anderzijds (studiegebonden competenties).

Zo geeft het exploratie-instrument Columbus informatie over wie je bent, wat je kunt en wat je wilt. Het gaat om algemene kennis, vaardigheden en attitudes. Het toelatingsexamen arts/tandarts, de instaptoetsen lerarenopleiding en de ijkingstoetsen peilen daarentegen in hoofdzaak naar specifieke, opleidingsgebonden kennis, maar daarnaast soms ook naar algemenere competenties, zoals studievoordigheden en motivatie.

Daarbij stellen we vast dat de getoetste inhoud vooral gericht zijn op kennis en vaardigheden die nodig zijn om te slagen in de opleiding, maar daarom niet gericht zijn op de professionele competenties die nodig zijn om een beroep

uit te oefenen. Zo kun je als student bijvoorbeeld wel voldoende taalvaardig en gemotiveerd zijn, maar kan het beroep van leraar toch helemaal je ding niet zijn. De vraag is daarom of het niet aangewezen is om in de toetsen in eerste instantie te peilen naar die professionele competenties.

Criteria

Ten derde verschillen instrumenten in de criteria die ze hanteren om te bepalen of kennis, vaardigheden en attitudes 'voldoende' verworven zijn. Het criterium kan inhoudelijk ('absoluut') of vergelijkend ('relatief') zijn. Met een absoluut criterium wordt een inhoudelijke grens ('cesuur') bepaald. Die cesuur wordt doorgaans bepaald door experts die aangeven wat men minimaal moet kennen en kunnen. Dat kan bepaald worden door de eindtermen so, vanuit de verwachte startcompetenties voor een bepaalde opleiding of op basis van een overeengekomen standaard, zoals het Europees Referentiekader voor talen.

Een criterium is echter relatief als men het resultaat van een bepaalde student vergelijkt met de resultaten van de andere. Dat resulteert in een rangorde, percentage (of percentiel) of het vastleggen van een vorm van numerus fixus, waarbij enkel de zoveel best presterende studenten mogen starten.

De instaptoets lerarenopleiding: verplicht maar niet-bindend¹

De overheid lanceerde een instaptoets voor de lerarenopleiding met de bedoeling de instroom te versterken. Die instaptoets is verplicht sinds het academiejaar 2017-2018. Iedereen die eraan denkt de educatieve bacheloropleiding voor kleuter-, lager of secundair onderwijs² te volgen, moet de toets afleggen voor hij zich kan inschrijven voor die opleiding; dat geldt ook voor studenten die al een opleiding ho hebben afgerond of voordien met een andere opleiding binnen het ho waren gestart. Het gaat dus om een verplichte toets.

1 Meer informatie over de instaptoetsen lerarenopleiding vind je op <https://ilo.onderwijskiezet.be/instaptoets.html>.

2 Wie zich wenst in te schrijven voor de educatieve graduaatsopleiding secundair onderwijs of de educatieve masteropleiding secundair onderwijs, hoeft deze instaptoets dus niet af te leggen.

De instaptoetsen hebben een adviserend karakter. Ze hebben als bedoeling informatie te geven over het startniveau van de student: waar liggen zijn sterktes, wat heeft hij minder onder de knie? Je moet de toets afleggen, maar het resultaat is niet bepalend om te mogen starten (niet-bindend).

Het bewijs van deelname is één academiejaar geldig. De student legt de instaptoets 2019-2020 af, als hij zich wil inschrijven voor het academiejaar 2019-2020. Als de student de instaptoets dit jaar maakt, maar zich pas wil inschrijven voor het academiejaar 2020-2021, zal hij de instaptoets opnieuw moeten afleggen.

De instaptoets lerarenopleiding peilt naar talige competenties (Nederlands), studievaardigheden en motivatie. Voor wie wil starten in de bacheloropleiding lager onderwijs komen daar nog Frans en wiskunde bij.

De toetsen worden online afgelegd. De instaptoets voor de bachelor kleuteronderwijs en secundair onderwijs neemt in totaal ongeveer één uur in beslag, voor de bachelor lager onderwijs ruim drie uur. De toetsonderdelen kunnen gespreid afgelegd worden.

Studievaardigheden en motivatie (15')

De studievaardigheden- en motivatietest bestaat uit vragen waarin het eigen studiegedrag wordt ingeschat op aspecten als analyseren (leerstof in bevattelijke stukken opdelen en die stap voor stap verwerken), kritisch verwerken (een kritische ingesteldheid, leerstof niet blindelings aannemen), memoriseren, relateren en structureren, willen studeren, moeten studeren ...

Nederlands (45')

De instaptoets Nederlands bestaat uit meerkeuze- en invulvragen waarmee leesbegrip, woordenschat, structuur (signaal- en verwijfwoorden, verbanden tussen zinnen en alinea's, op volgorde zetten van alinea's en zinnen) en correct taalgebruik (spelling en grammatica) worden getest.

Frans (90') – enkel voor bacheloropleiding lager onderwijs

Voor Frans gaat het enkel om de receptieve vaardigheden (lezen en luisteren) en niet om de productieve vaardigheden schrijven, spreken en mondelinge interactie, omdat die niet gemakkelijk online getest kunnen worden. De proef bestaat uit meerdere lees- en luisterteksten met bijbehorende vragen.

Wiskunde (45') – enkel voor bacheloropleiding lager onderwijs

De instaptoets wiskunde bevat de onderdelen getalennis, bewerkingen, metend rekenen, meetkunde en vraagstukken. Hij is gebaseerd op de leerstof lager onderwijs.

Feedback

Omdat de toetsen adviserend van aard zijn, is het geen kwestie van slagen of niet-slagen. De feedback verschilt naargelang van het onderdeel van de instaptoets en geeft enkel een indicatie van het startniveau per onderdeel.

In de studievaardigheidentest krijgen de studenten per schaal feedback in de categorieën 'zeer goed', 'goed', 'op weg', 'aandacht' en 'werkpunt'. ▶

Voor Nederlands en wiskunde werden de resultaten van de testafname gegroepeerd in vier groepen van A tot D (volgens kwartielen), waarbij A de 25% hoogst presterende zijn en D de 25% laagst presterenden. Bij C en D wordt remediëring geadviseerd. De feedback is bijgevolg gebaseerd op een relatief criterium, namelijk hoe presteert iemand in vergelijking met de andere studenten (normgroep).

Voor Frans is dat anders. Daar is de feedback gebaseerd op het Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen (ERK), namelijk niveau A1 tot en met B2 en die weerspiegelen een inhoudelijk niveau. Op basis van het behaalde niveau krijg je feedback.

Een aantal bedenkingen

Hoe schatten we de toename van instrumenten ter ondersteuning van de overgang van so naar ho nu het best in? En welke meerwaarde hebben ze? Een belangrijk element in het antwoord op die vragen is dat we de instrumenten moeten zien als een onderdeel van een langer studiekeuzeproces. Ze bieden extra informatie, maar nemen niet de plaats in van het eigen beslissingsproces van de student.

Voor veel van de instrumenten wordt de wetenschappelijke (voorspellende) waarde nog onderzocht. Door het complexe karakter van studiekeuze en studiesucces zijn de instrumenten een van meerdere elementen die in overweging genomen moeten worden. Uit onderzoek blijkt immers dat de resultaten behaald in het so nog altijd de beste voorspeller zijn van studiesucces in het ho. Ook leraren en klassenraden spelen een belangrijke rol bij de studiekeuzebegeleiding. Hun opvolging gedurende een langere periode blijft een onmiskenbare schakel. De meerwaarde van de ontwikkelde toetsen ligt vooral in de aanvullende informatie die het de student over zichzelf kan geven met betrekking tot de verworven algemene kennis of de specifieke opleidingsgebonden kennis.

Bij niet-bindende instrumenten is de feedback een cruciaal element. De studenten moeten de feedback begrijpen, naar waarde kunnen schat-

ten en op basis daarvan de juiste beslissing kunnen nemen. Een belangrijk aandachtspunt is om in te zetten op het verschaffen van inzicht in wat het instrument meet, welke beperkingen het heeft en welke conclusies daaruit getrokken kunnen worden. Een nadeel is dat doorgaans in weinig begeleiding voorzien is bij de feedback.

De instaptoetsen lerarenopleiding zijn nog maar twee schooljaren van kracht en een grondige evaluatie dringt zich op. Het nut staat of valt met de kwaliteit van de toetsen. En dat is geen evidentie. Bovendien is het wetenschappelijk onderzoek over de voorspellende waarde van dergelijke toetsen, zeker voor lerarenopleidingen, heel beperkt. Voldoende reden dus om heel terughoudend te zijn, zeker als men in de toekomst een bindend karakter zou overwegen.

Kortom: de beoogde meerwaarde van de instaptoetsen lerarenopleiding – het versterken van de instroom – moet nog worden aangetoond. Recente conclusies dat de resultaten op de instaptoetsen samenhangen met het studieresultaat is daarin nog maar een eerste stap. Het is aangewezen te onderzoeken of de toets ook een afschrikkend effect heeft (of net studenten aantrekt?) en in welke mate studenten rekening houden met de feedback.

Uit onderzoek blijkt dat de resultaten behaald in het so nog altijd de beste voorspeller zijn van studiesucces in het ho. Ook leraren en klassenraden spelen een belangrijke rol bij de studiekeuzebegeleiding.

Naar aanleiding van de resultaten van de eerste afnames van de instaptoetsen lerarenopleiding berichtte de pers dat het gewenste eindniveau van het so niet behaald wordt. Dat is een foute conclusie. Het is niet correct om op basis van

een instaptoets uitspraken te doen of men het eindniveau van een niveau al dan niet behaalt. Het gewenste startniveau voor een opleiding is immers niet per definitie hetzelfde als de eindtermen van de derde graad so. Die verschillen naargelang van de studievorm of -richting en het gewenste startniveau kan hoger liggen dan wat de eindtermen bepalen. Het is belangrijk om de dialoog daarover aan te gaan.

Tot slot lijkt de vraag wie de instaptoets lerarenopleiding moet maken nog voor discussie vatbaar. Van zij-instromers die al een opleiding ho achter de rug hebben en eventueel zelf werkervaring hebben, verwachten we dat ze de toets maken, als ze een educatieve bacheloropleiding willen volgen (ook in verkorte vorm), maar toekomstige educatieve graduaatsstudenten of educatieve masterstudenten hoeven dat niet te doen. Als de doelstelling is om studenten te adviseren of de opleiding bij hun competenties past, dan lijkt het ook voor die doelgroepen even zinvol.

Welk soort toegang tot het hoger onderwijs?

Het doel van de instaptoets lerarenopleiding is de instroom te versterken. Of de huidige instaptoets dat doel bereikt, zullen we pas na een grondige evaluatie kunnen beoordelen. Toch zullen vooral het samengaan van en de afstemming tussen de studiekeuzebegeleiding in het so, het exploratie-instrument Columbus, de instaptoets lerarenopleiding en de begeleiding in het ho belangrijk zijn om een sterke instroom te realiseren. Dat samenspel, de afstemming tussen de verschillende instrumenten en de wetenschappelijke onderbouwing van de betrouwbaarheid en voorspellende waarde zullen nog veel inspanning vragen.

Het valt te verwachten dat voor een toenemend aantal opleidingen oriënterende proeven georganiseerd zullen worden. Daarbij zal telkens de vraag zijn of ze verplicht worden of niet, en of ze bindend zijn of niet. Het bindende karakter houdt evenwel een fundamentele wijziging in visie in: de toets is dan niet adviserend, maar selectief. Het is dan de vraag hoe we de toegang

tot het hoger onderwijs zien: als een recht voor elke leerling of voorbehouden voor hen die aantonen dat ze de vereiste startcompetenties hebben. Die keuze weerspiegelt een verschil in 'mindset' over talent, groei en ontwikkeling. Onderzoek heeft aangetoond dat bij bindende toelatingsproeven het gevaar dreigt van preselectie, waardoor bepaalde doelgroepen minder kans maken. Ook dat nemen we het best in overweging, als we een diverse en rijk samengestelde lerarenpopulatie beogen. ◀◀

Frederik Maes
frederik.maes@katholiekonderwijs.vlaanderen
Stafmedewerker lerarenopleiding
Dienst Identiteit & kwaliteit

Bavo Verlackt
bavo.verlackt@katholiekonderwijs.vlaanderen
Stafmedewerker Dienst Lerenden